

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Бойка Донева

на дисертацията на Криста Кирова “Експресивният изказ в изкуството от края на ХХ-ти и началото на ХХІ век” за присъждане на образователна и научна степен “доктор” по професионално направление 8.2. Изобразително изкуство

Докторската теза на Криста Кирова е посветена на един изключително актуален в съвременния свят на изкуството изследователски проблем - Експресивният изказ в изкуството от края на ХХ-ти и началото на ХХІ-ви век. Научният хоризонт на подобна тема се определя от няколко значими аспекта, сред които се открояват широката тематична рамка на проучването, ситуирането му в съвременната културна ситуация, както и пренасянето му в плоскостта на българската художествена практика, където въпросът реално почти не е проучван. Факт е, че повечето от съществуващите до момента изследвания и критически отзиви изграждат отделни рефлексивни фрагменти от еволюционното развитие на експресивната рецепция в българската живопис. В този смисъл един обобщаващ логиката на процесите труд със сравнителен - между европейското и българското изкуство характер, значително спомага за изясняване параметрите на художествените процеси от дистанцията на днешния ден и задълбочава представата за техния пластически и съдържателен характер.

При общ обем от 139 страници, дисертацията е структурирана във Въведение, Три глави и Заключение, допълнени от подробна Библиография на кирилица и латиница. Книжното тяло включва и голям брой черно-бели илюстрации, които подкрепят изложените в текста тези.

Криста Кирова е изградила изследването си на проблемно-хронологически принцип. Наименованията на отделните глави – “Поява и развитие на експресионизма през ХХ век”, “Експресивната образност в

европейското изкуство от последната четвърт на XX и първото десетилетие на XXI век” и “Експресивната образност в българското изкуство” изясняват логиката на избрания изследователски дискурс.

Въведението традиционно постулира целите, задачите и хронологическия лимит на дисертацията. Като основен фокус на изследване е изведена социо-културната мотивация за появата на експресионизма, спецификата на неговите изразни средства и етапите на времето му развитие. Доколкото ключов въпрос на всяко обобщаващо размишление е методиката на неговото проследяване, докторантката предлага един комплексен методологически прочит, който съчетава възможностите на историческия релативизъм с формалния, иконографския и сравнителния анализ, допълнени с инструментариум от културологически и социологически порядък. Позоваването на този разностранен метод на интерпретация дава възможност да бъдат изведени както цялостните модели на художественото възприятие, така и особеностите на тяхната конкретна (езикова) прагматика.

Поставените пред дипломната теза цели определят съдържателния и тематичен обем на следващите три глави. Глава Първа – *“Поява и развитие на експресионизма през XX век”* е посветена на предисторията на проблема и проследява постъпателно източниците, формирането и художественото битие на експресионизма в Германия, неговите пластически връзки с другите движения на модернизма, както и генезисът на отделните експресионистични групи и центрове. Общата динамика на експресионистичните прояви е проектирана върху фона на сложните политически, икономически, социални и културни промени през първите десетилетия на XX век, обществените сътресения през военната епоха и изместването на културните локации от Европа към САЩ. Положителна оценка, независимо от нарушения на места континуум, заслужава опитът за разглеждане на различните фактори, оказали формиращо въздействие, както върху художествените идеи на времето, така и върху психологическата нагласа на конкретните автори. Последното води до

едно синтетично, но вярно представяне на топографията на отделните етапи, във връзка с поставената тема.

Втората част на главата визира появата на експресивността в българското художествено пространство през 20-те години на XX век във връзка с дейността на модернистите художници и критици от кръга на Гео Милев. Проследяването на началната точка на идеята за “експресионизма” с всички аберации на разбирането за неговата същност в българската живопис и графика от периода, има важно значение за конструирането на дисертационната теза. Наред с това бих препоръчала в тази част да бъдат включени творческите изяви на Сирак Скитник (илюстрациите към “Марионетки” на Чавдар Мутафов, “Майки” и др.), които се свързват най-пряко с влиянието на експресионизма, както и категориално по-точното определение на съдържанието и обема на понятието “експресионизъм” в неговата регионална редакция.

В общия мащаб на изследването логично превалира глава Втора *“Експресивната образност в европейското изкуство от последната четвърт на XX и първото десетилетие на XXI век”*, която добива в известен смисъл монографичен характер. Интродуктивно идеята за появата на неоекспресионизма в живописа през 80-те години на XX век е подкрепена с примери от творчеството на автори - предшественици като Жул Паскен, Марк Шагал, Василий Кандински, Егон Шиле и Едуард Мунк. Широк паралел на сравнение се разкрива с включването на материал от сферата на музиката, киното и театъра и влиянието на експресионизма върху българската литература. Докторантката привежда обширен фактологически материал и реагира на някои от най-интересните явления в световната културна история, което уплътнява представата за спецификата на общите културни процеси и конвергенцията на идеи между тях. Наред с това трябва да отбележа, че отделните фрагменти не успяват докрай да изградят цялостната картина на художествената практика, доколкото не обхващат заявления в заглавието на главата времеви интервал. Поради историческия характер на проучването бих

препоръчала и по-тясна релация на текста с бележките и позоваванията от научния апарат на дисертацията, която би направили видим пътя на изследователския процес.

Глава Трета *“Експресивната образност в българското изкуство”* отваря нов кръг от въпроси. Обект на изследване са етапите и структуроопределящите за изкуството проблеми в периода от 30-те години до края на XX век. Докторантката подробно проследява неравноделната динамика в развитието на визуалните изкуства, където почти всяко десетилетие се отличава със специфичен културен модел, поставя и решава различни идейни и пластически въпроси. Тя е успяла да изгради една много широка културна панорама на промените, настъпили в новото и съвременното българско изкуство, върху чиито фон се откроява развитието на експресивната тенденция. Поставена в обратна историческа перспектива, експресивната линия в българската живопис е проследена от творчеството на автори като Бистра Винарова, Бенчо Обрешков и Давид Перец до представителите на съвременното изкуство – Н. Майсторов, Ст. Памукчиев, Ч. Петров, А. Даниел, Д. Стоев, Кр. Карабаджаков и др. Симултантното засичане на конкретни примери с общи разсъждения при проследяването на тази теза, спомага за нейното проблематизиране в две основни посоки: в плоскостта на историческия и културен контекст и като рецепция върху конкретния изобразителен материал.

Заклучението прави един много лично обогатен опит да представи изводите от изследването. Като основна работна хипотеза е формулирано становището за дълбоко емоционалния характер на експресивната изказност, присъща на творческата чувствителност на самата авторка и на нейната художествена практика. За съжаление, малкият обем на Заклучението от 4 страници е твърде конспективен по отношение на направените изводи и не успява докрай да представи резултатите от положения изследователски труд.

Авторефератът към дисертацията отговаря на изискванията относно резюмирането на основния текст и самооценъчното извеждане на неговия приносен потенциал.

Погледнато като цяло, изследването на Криста Кирова има предимно проблемен характер, като изведените тези са умело подкрепени от конкретни примери и анализ на творби. При опит за обща оценка на труда трябва да отбележа, че в своята дисертация авторката последователно проследява генеративната история на експресивния изказ в изкуството на XX век, с чиято помощ се изграждат нови образни решения. Стилът ѝ е ясен и логичен, систематизацията на фактите – коректна. Изследването демонстрира широк кръгзор при позоваване на културните и историческите процеси. Нейният личен опит като художник ясно се отразява върху анализите на индивидуалната иконография на художниците, на ролята на цвета, текстурата и формата при материализацията на творбите им. Голям изследователски потенциал има паралелното проектиране на проблема за експресивността в полето на световната и конкретно на българската художествена практика. Включването им в една координатна система дава възможност за порелефно очертаване на спецификите и определено има приносен характер за очертаване постиженията на локалната среда. Авторката е успяла сумарно да обхване общата картина и наред с това да дефинира явленията, чрез които се открояват тенденциите и същностните характеристики на новаторските движения.

В заключение считам, че представеният труд притежава научен потенциал и ще има своя приложен ефект, като първо по рода си проучване на български език, фокусирано върху тази специфична проблематика. По тази причина убедено препоръчвам на Научното жури да присъди на Криста Кирова образователната и научна степен “доктор”.

доц.д-р Бойка Доневска

22.08.2018